

УДК 37.036 – 057.874

Тетяна Голінська, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Херсонського державного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті окреслено важливість естетичного розвитку учнів початкової школи на заняттях з образотворчого мистецтва, розкрито особливості даного процесу.

Ключові слова: мистецтво, естетичне виховання, художня діяльність, художній образ.

Постановка проблеми. В останні роки стала помітною тенденція пошуку активно-творчого освоєння мистецтва. В якості його аналізу вибирається дієвий підхід, який свідчить, що художній процес не зводиться до різноаспектного пізнавального відображення конкретного об'єкта, а є особливою продуктивною формою творчого засвоєння світу. Мистецтво розуміється як форма людської свідомості, де головним предметом розгляду стає художня діяльність як спосіб буття, як дійсна її субстанція.

Зважаючи на це, звернення вітчизняної педагогічної думки до проблеми формування естетичної культури школяра – закономірна необхідність, адже естетична культура завжди була однією з важливих складових всебічного розвитку особистості, її гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем, що визначає ставлення людини до свого оточення, взаємозв'язки між його змінними факторами і її психологічними характеристиками.

Особлива роль в естетичному розвитку належить початковій школі, де закладається фундамент загальноосвітньої підготовки учнів, здійснюється процес соціалізації, забезпечується становлення дитячої особистості, її інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток. Тут відбувається пробудження в дітей інтересу до образотворчого мистецтва, залучення до музики, до художньо-творчої діяльності, що не тільки розвиває художньо-емоційну сферу дитини, але й удосконалює її моральні, інтелектуальні та фізичні сили, становлення особистості загалом.

На жаль, рівень естетичного розвитку молодших школярів ще не повною мірою відповідає вимогам часу. Тому заклади освіти мають приділяти цьому належну увагу.

Аналіз останніх досліджень. Процесу естетичного розвитку дітей молодшого шкільного

присвячені теоретичні дослідження В. Алексєєвої, А. Ананьєва, Ю. Болдирєвої, Н. Вітківської, А. Запорожця, І. Зязюна, Г. Лабунської, Д. Лукач, Л. Масол, Є. Пономарьова, В. Юркевича та ін. У дослідження учених – А. Дмитрієва, Н. Ростовцева, Г. Тарасенко, Е. Торшилова – розкрито позитивний вплив занять образотворчим мистецтвом на збагачення інтелектуальних, емоційних, моторних та інших здібностей дитини, вказано на розвиток її здатності до фантазії. Аналіз праць А. Бакушинського, В. Бутенка, В. Вільчинського, В. Воронова, А. Мелік-Пашаєва, З. Новлянської, Т. Цвелиха, Б. Юсова та ін. свідчить, що естетичний розвиток молодших школярів вимагає достатньої інтелектуальної основи, що збільшення рівня інтелектуальності не відбивається на естетичному розвитку учнів, дуже високі показники інтелекту, як і його нестача, заважають нормальному розвитку особистості. Загалом, проблема естетичного виховання школярів знайшла достатнє відображення в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених-педагогів, але у світлі сучасних концепцій ще не знайшла належного вирішення.

Мета статті – охарактеризувати особливості естетичного розвитку учнів початкової школи на заняттях з образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік є прийнятним періодом для формування цілісної особистості, тому побудова ефективної системи, яка б спонукала й стимулювала становлення індивідуальності кожного учня, вимагає насамперед врахування його психофізіологічних характеристик, загальних механізмів формування особистості молодшого школяра, специфіки перебігу пізнавальних процесів.

Органічною складовою формування особистості є естетичне виховання, котре

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

забезпечує діалектичну єдність психічного, морального, фізичного і соціального становлення дитини. Його компоненти значною мірою визначають і активізують розумову, емоційну, духовну діяльність дітей, спричиняють суттєві зміни у переконаннях, сприяють розширенню досвіду, а також комплексному розвитку особистості школяра. Без уяви, ритму, фантазії, художнього бачення, цілісного осягнення явищ і процесів неможливе сучасне виробництво, всебічний розвиток особистості, науковий пошук, реалізація творчого потенціалу.

Під естетичним розвитком нами розуміється процес постійних якісних все більш ускладнених змін у відношенні до дійсності і мистецтва, як результат цілеспрямованих педагогічних впливів школи, сім'ї та інших соціальних інститутів на молодшого школяра, що здійснюється у єдності навчання, виховання і самовиховання.

Виходячи з мети нашого дослідження, розкриємо особливості естетичного розвитку молодших школярів на прикладі образотворчого мистецтва.

Зміст дитячої психіки – це світ образів, що виникають як результат реакцій на вплив навколишнього середовища. Вони потребують свого втілення в матеріалі, результатом якого є твори дитячого мистецтва. Останні, як вважає Р. Арнхейм, мають і суспільне походження, і суспільне значення – “як символи творчого спілкування дитини з іншими, і як нові речі, котрі можуть бути застосовані в житті, прикрасити або змінити оточення” [1, 69].

Прослідковуються дві якісні характеристики дитячої творчості, де, з одного боку, використання мистецтва знаходиться в якості символу, з іншого, – утилітарність, спрямованість творчої діяльності на виготовлення речі як предмета побуту. Обидва напрями повинні доставляти дитині творчу радість, організовувати його естетичне почуття, що є однією з умов ефективного процесу виховання і навчання молодшого школяра.

Потреба у відображенні характерна для всіх дітей. Цього потребує прагнення пережити і висловити свої враження в дії, грі, танці, ліпленні, малюнку. Відображення вражень, переживань носить наочну, образну форму тому, що в роки дитинства переважає образна форма свідомості, а логічна ще не склалася, недостигла. У малюнках дітей дошкільного віку людина зображується нерухомою і стоїть обличчям до глядача. Про якість дії говорить атрибутика – дерево, парасоля, зошити. Ознаки руху з'являються тільки в 6 – 7 років. Але у своїх малюнках дитина ще не показує всіх ознак предмета. Увага у неї ще слабка і

об'єднання всіх відокремлених частин в єдине ціле – нелегке завдання. Тому виділяється найбільш важливе, без чого не можна обійтись, тобто своє завдання дитина бачить не стільки у відтворенні предмета, скільки у вираженні його суті, змісту.

Найбільш поширеною формою у малюнку серед дошкільного і молодшого шкільного віку є коло. Р. Арнхейм висловив припущення, що в цій формі діти бачать універсальне відображення будь-якого предмета взагалі [1]. Оскільки малюнки виконуються спрощено, схематично, цей період малювання (з 4 років і до 10 – 11) називається періодом схеми. На думку С. Левіна [3, 26], це не зовсім точне визначення. Схема припускає спрощене зображення, яке виконується за якимись правилами. У дитини немає задалегідь обумовлених правил, а спрощення малюнка у неї виникає спонтанно, несвідомо, стихійно. З усього багатства навколишнього світу вона вибирає лише те, що може вмістити її сприйняття, те, що можна передати доступними їй засобами вираження. Рух і дотик разом із зоровими враженнями – це ті джерела інформації, які допомагають дитині у виборі матеріалу для вираження свого світосприймання.

У перехідний віковий період, коли удосконалюються способи сприйняття навколишнього світу, ускладнюються і способи зображення його. На зміну схематичному зображенню образу приходить бажання визначити і підкреслити його індивідуальну подібність. У дошкільному віці зображувались речі, а у молодшому шкільному – дії, відношення між ними. Бажання відтворити все натуралістично призводить до подібності, до фотографічного знімку. Способи сприйняття природи у дітей близькі до сприйняття її дорослими, тому види художньої діяльності включають вивчення природи, навчальні малюнки, пошукову роботу, способи відображення. У молодшому віці в основу дитячих уявлень про навколишній світ покладено досвід руху і досвід відчуття на дотик, у підлітковому віці з'являється новий провідний засіб сприймання світу, який підкоряється зоровому досвіду.

У 6 – 7 років у малюнках з'являються ознаки руху – ноги ще прямі, але ступні повернуті в сторони. Потім з'являється голова, намальована в профіль, але очі мають фронтальне зображення, і дивляться на глядача. Дитина малює так, як собі уявляє людину, тому коли вона зображує її у повороті, то все одно малює і те, чого не бачить. Зображення руху є важливим ступенем у дитячому малюнку, що дозволяє організовувати в малюнку дію, показувати сюжетні зв'язки.

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Аналіз дитячих робіт показує, що зображення будівель починається з хатинок, які схожі одна на одну, незалежно від того, як їх справді бачить дитина. Вони вузькі, з трикутними фронтонами, над кожним труба. На площині стіни розміщено одне-два вікна, під ними двері. Потім з'являються поверхи, оздоблення. Розвиток образу хати йде більш повільно – цей об'єкт не такий цікавий для дитини, як образ людини. Винятком є казкові будинки – хатинка на курячих ніжках, тереми в малюнках.

Під час зображення дерев учні передусім прагнуть зрозуміти головне, спільне для всіх дерев: це стовбур – без нього немає дерева. Він прямий, тягнеться вгору, завершується поперечними штрихами. Пізніше помічається, що стовбур стає тоншим у верховітті й дитина передає це настільки старанно. На стовбурі ростуть гілки, вони, як правило, зображуються парами з двох сторін, горизонтально і без розгалуження. На гілках також симетричними парами розміщується листя. При цьому не звертається увага на особливу форму кожного дерева. У різних формах дерев дитина шукає основний закон їх побудови. У подальшому будуть відображені різні нахили, кривизна порід дерев тощо.

Таким чином, все, що відтворює першокласник, має спрощену геометричну форму, узагальнений образ: у людини кругла голова, ноги прямі, будинки, машини прямокутної форми та ін. Подібне спрощення дитину задовольняє тому, що її цікавить не конкретна форма предметів, а їх функції, призначення, дії, сутність. Водночас спостереження показують, що знання дійсності, інтерес до живої природи, розвиток інтуїції значною мірою випереджують здібність до мовних визначень. Особливо яскраво це видно при аналізі творів образотворчого мистецтва.

У мовних оцінках дітей важливе місце посідає кількісна характеристика творів мистецтва, яка дається в порівнянні. Кількісна оцінка замінює їм конкретні узагальнення. Наприклад: “На цій картині більше яскравих фарб, ніж на іншій”, “Ця більше подобається, бо менше людей” та ін. У поняття, які відносяться до галузі образотворчого мистецтва, молодші школярі вкладають більш широке значення. Слово “твір”, “картина”, “виставка” тощо ними трактується не завжди так, як прийнято. До художників діти відносять письменників, композиторів, драматургів, у той же час рід діяльності цих митців їм відомий.

Відзначені особливості дитячого сприйняття важливі для розробки методики проведення інтегрованих уроків мистецтва в початкових

класах. У зв'язку з цим принципово важливим є питання про те, з чого починати процес навчання: з ознайомлення із іменами художників, письменників, акторів, композиторів, із назв творів, із пояснення роду їх діяльності чи з відчуття емоційного змісту твору, як координувати слова, безпосереднє переживання дітей при сприйнятті творів, скажімо, образотворчого мистецтва з їх власною художньою діяльністю. Які засоби повинні розвивати у дітей здібність до аналізу, порівняння, розмірковування, до вироблення активного відношення до естетичних якостей творів. Як методично правильно побудувати урок, щоб синтез мистецтв мав однакове емоційне звучання.

Вербальні реакції дітей на естетичні переживання нестійкі, несамостійні, пасивні за змістом і не є для дітей засобом аналізу художнього змісту твору мистецтва. При цьому загальний мовний розвиток не впливає на вербальну оцінку і розповідь про твір художника. У змісті реакції учнів переважно присутні перелічення, предметність, констатація, кількісний підхід до оцінок, відсутність художнього узагальнення. Ці вербальні реакції не є тільки результатом особливостей віку, але і самою системою навчання мистецтву в початкових класах, де нерідко ігнорується специфіка механізму сприйняття школяра. Так, наприклад, характерним для дитячого малюнку є тільки два виміри: висота і ширина. Аркуш паперу сприймається як площа, яка не має глибини, в якій всі зображення на однаковій відстані від глядача. Не беруться до уваги і явища освітленості. Сонце як атрибут твору, є ознакою світла, джерелом життя. Початківці рідко малюють на тему туги. Вони добрі, чисті, наповнені оптимізмом, що і відображено у їх роботах.

Психологічні особливості молодшого школяра сприяють тому, щоб він бачив у звуках, рухах, кольорах навколишнього світу різноманітність характерів і настроїв, не розділяв гаму власних почуттів. Тоді і пошук потрібних емоційних відтінків стане не технічною задачею, а пошуком потрібного характеру вираження тонких відтінків настрою. Як вважають провідні вчені-мистецтвознавці, якщо вчитель відмовиться від “перенавчання”, а, спираючись на дошкільний досвід дітей, допоможе органічній еволюції їх образотворчої діяльності, то в початковій школі відбудеться яскравий сплеск дитячої творчості, що відобразиться на розвитку не тільки власне художніх, але й загальних здібностей кожного учня.

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Діти, які приходять до першого класу загальноосвітньої школи, мають різну підготовку. Умовно їх можна поділити на декілька груп.

Перша – це діти, батьки яких дуже уважно ставилися до їхньої художньої діяльності в сім'ї. Вони активно малюють вдома, у дитячому садку, який вони відвідували, уроки вів фахівець.

До другої групи відносимо категорію першокласників, дітей, де в сім'ї не тільки не приділяли особливої уваги, але й не забороняли займатися образотворчою діяльністю. У дитячому садку вони теж особливого інтересу до цього не виявляли, малювали пасивно.

Третю групу школярів становить ті, що не цікавилися ніякою діяльністю зовсім. У дитячому садку їх навчав не фахівець. У свою чергу батьки не вживали ніяких заходів щодо зацікавленості цією діяльністю.

Четверта група охоплює дітей, які вдома фактично не малювали, дитячий садок не відвідували. Переважне значення надавалося заняттям з музики, танців, спорту або прищеплювалась любов до техніки.

Врешті є учні, що не відвідували дитячий садок і в родині не займаються творчою діяльністю взагалі, а також ті, які через складні родинні обставини, не хочуть займатись нічим.

У процесі роботи у дітей першої групи твори найбільш своєрідні й оригінальні. Діти третьої групи працюють байдуже, тому малюнки їхні не дуже цікаві; четвертої групи – мають досить високий загальний розвиток, оригінальне бачення. Що стосується п'ятої групи, то учні часто не можуть зобразити елементарні предмети, бо зовсім не володіють мовою образотворчого мистецтва.

У той же час відомо, що на одних заняттях образотворчим мистецтвом кожна дитина створює малюнок максимально для неї виразний, а на інших – такі малюнки бувають лише у деяких дітей. Багато в чому це залежить від змісту завдання: для творчої активності дітей ця умова дуже важлива, але не достатня. Тематична спрямованість завдання дає учням джерело задуму, але сам задум у молодшого школяра складається головним чином не до, а в процесі малювання. Від цього здебільшого залежить і художня виразність малюнка.

Як вважає Ю. Полуянов, образотворчу діяльність дітей одночасно супроводжують два психологічно різні процеси: один повністю усвідомлений дитиною, другий – образний, більшою мірою нею неусвідомлений [4]. Перший виявляється через розповідь “про себе” чи вголос про те, що дитина малює. Будь-які зображення, з'являючись на папері по черзі, супроводжуються

словами-назвами предметів, дій, станів або переживань того, що або кого дитина малює. Зв'язки між ними окреслюються тільки ті, які зазначені словами, але зображувально не виявлені. Яскравіше за все це видно на малюнках, виконаних фарбами, де кожне зображення людини, тварини, неба, землі тощо відокремлено пустотою – чистим папером. Якщо цей процес стає головним, або єдиним, то зорові образи уяви майже або зовсім не потрібні дитині. Зображення, схеми, напрацьовані в минулому досвіді, доповнені словесними поясненнями, повністю достатні для “заміщення” всього задуманого. Тут головне – відсутність необхідності малювати, бачити, наскільки те, що з'являється на папері, виражає або не виражає задум.

Характерною особливістю другого процесу є глибина захоплення дитини своєрідною грою з засобами зображення. Сюжетом гри стає задумана подія, а предметом – по-різному з'єднані одне з одним зображення, кольори, лінії, плями та ін. Кожен з образів наділяється відповідним задумом, змістом. Виникають вони одночасно і в уявленні (“у голові”), і безпосередньо на аркуші паперу. Учень грається, але гра поза його свідомістю створює умови, сприятливі для зародження художньої, виразної і змістовної форми.

Ми вважаємо, що перебіг образотворчого процесу передбачає наявність розмислювального і образного його проявів. Для надання творчої спрямованості діяльності для кожного етапу навчання потрібні свої умови. Для молодших школярів – це співпраця учнів з учителем. Діти цього віку вчать не стільки у вчителя, скільки разом з учителем. Під час спільного засвоєння художньої культури, частіше знаходяться такі своєрідні форми її втілення в образотворчій діяльності, які відповідають віковим здібностям, індивідуальності молодшого школяра. Клас “проживає” кожне заняття, як особливу сферу свого життя. У процесі дорослішання змінюються форми співпраці вчителя і дітей. Але завжди вчитель бере на себе те, що поки що не під силу учневі, про що сам він без дорослого здогадатися не може і чого побачити на своєму малюнку не вміє.

Характерним для молодшого шкільного віку є і те, що у спільній роботі на уроках діти не відрізняють своїх дій від дій вчителя. Вони повністю впевнені у тому, що все, зроблене в малюнку, досягнуто певними зусиллями.

Художня діяльність нерозривно пов'язана з роботою уяви, тому що формує у дитини здатність будувати яскраві образи, керуючись принципами

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

краси [4]. Уява має естетичне походження, тобто формується на основі належної кожній людині потреби в красі і найбільш активно розвивається саме в тій діяльності, яка не сковує особистість. Дитина, на відміну від дорослого, щоденно має справу з чимось раніше їй не відомим, повинна шукати та знаходити способи його засвоєння. Нові та сильні враження здатні комбінуватися в уяві молодшого школяра у найнесподіваніші поєднання, тому що логічний контроль ще дуже слабкий, і ті сполучення, що для дорослого недопустимі, у цьому віці можуть вільно об'єднатися в яскраві та оригінальні образи. За висловом С.Левіна, "діти малюють не стільки, як бачать, а головним чином, як уявляють собі речі" [3, 30]. При цьому Ю. Полуянов наголошує, "якщо вчитель відмовиться від "перенавчання", а, спираючись на дошкільний досвід дітей, допоможе органічній еволюції їх образотворчої діяльності, то в початковій школі відбудеться яскравий сплеск дитячої творчості, що відобразиться на розвитку не тільки власне художніх, але й загальних здібностей кожної дитини" [4, 9].

Як відомо, основними в художньо-естетичній діяльності учнів на уроках естетичного циклу дисциплін є сприйняття творів мистецтва, які використовуються вчителем з метою їх синтезу. Найбільш поширеним методом роботи є бесіди на мистецтвознавчі теми за різними схемами. В методичних посібниках наголошується на необхідності створення емоційного накалу бесіди, що допоможе учневі усвідомити художній образ. У педагогічній практиці з розвитку художнього сприйняття у молодших школярів намітилось дві тенденції. З одного боку є необхідність і можливість в ознайомленні молодших школярів з творами мистецтва, з іншого є думка, що ця категорія дітей не готова до такої діяльності, тому що у них недостатньо розвинута або відсутня здібність до естетичних переживань. Підставою для такого висновку служать мовні реакції і вербальні оцінки творів дітьми. Якщо прийняти за основу останню точку зору, то немає необхідності проводити інтегровані уроки мистецтва, синтезувати їх художній вплив. Однак сучасні погляди вчених (С. Гончаренко, В. Давидович, Ю. Мальований, Ю. Жданов, Ю. Колмин, О. Олексієнко та ін.), учителів-практиків свідчать про позитивний вплив синтезу мистецтв на естетичний розвиток учнів.

У природі дитини закладено велику потенційну здатність до активного спілкування. Її спостережливість дозволяє давати досить влучні характеристики всім явищам навколишнього. Але в навчальній роботі мовна практика дитини має

обмежений характер і особливо на уроках мистецтва, де учень при ознайомленні з творами мистецтва в основному слухає вчителя. Для полегшення роботи вчителя, не спеціаліста, в традиційних методиках народяться опитувальники і плани побудови бесіди. Але ми згодні з думкою М. Семенової [2, 9], що такий підхід до роботи, хоча і має користь у загальному навчанні, у процесі сприйняття творів мистецтва він не ефективний і не корисний. Шаблони в питаннях призводять до шаблонів у відповідях. Найпоширеніше питання: "Що ти бачиш на картині?" веде до того, що дитина перелічує все, що бачить. В її оповіді відсутнє узагальнення, мова не використовується як засіб аналізу художнього змісту твору.

Молодші школярі часто роблять висновки на основі якоїсь деталі на картині, що їм сподобалась, або якщо побачили те, що знають і люблять, дати закінчену відповідь і наслідувати мову вчителя, автоматично переноситься на художній вид діяльності – сприйняття мистецтва. Водночас, незважаючи на відсутність повної координації між словами і безпосередніми переживаннями, вони, внутрішньо готові до сприйняття творів мистецтва. Дітям потрібні засоби, які допомагають вивести їх переживання на рівень "актуальної" свідомості. Засоби мають розвивати здібність до аналізу, порівнянь, роздумів, виробляти активне відношення до естетичних якостей твору мистецтва.

Таким чином, необхідною умовою засвоєння художньої культури учнями початкової школи є розвиток пізнавального інтересу до образотворчого мистецтва, хисту до інтерпретації, творчої уяви і конкретно-образного мислення.

Висновки. Отже, одержати повноцінний естетичний досвід можуть і повинні всі учні початкових класів, які мають стати не тільки свідками, а й активними співучасниками процесу пізнання навколишньої діяльності, відчувати, як народжується і втілюється художній образ, що є одним із шляхів удосконалення себе, освоєння світової культури. В першу чергу, закладатися такий досвід має на заняттях з образотворчого мистецтва.

Подальші дослідження розвитку естетичного виховання учнів варто проводити у напрямках: ґрунтовних досліджень психічних особливостей молодших школярів, що впливають на художній досвід дитини; важливості забезпечення навчально-виховного процесу новим дидактичним матеріалом естетичної спрямованості; розробки ефективної методики естетичного розвитку учнів початкової школи.

СТИЛЬ ГРИ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ ЯК САМОВИЗНАЧЕННЯ СВІДОМОСТІ /виконавсько-методологічний аспект розгляду/

1. Арнхейм Р. *Искусство и визуальное восприятие: пер. с англ.* – М.: Прогресс, 1974. – 392 с.
2. Ворожбит В.В. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку засобами образотворчого мистецтва // *Засоби навчання на науково-дослідній роботі: Зб. наук. пр.* – Х., 1998. – Вип. 7. – С. 42 – 45.
3. Левин С.Д. *Ваш ребенок рисует.* – М.: Советский художник, 1979. – 271 с.
4. Полуянов Ю.А. Методы изучения детского рисунка // *Новые исследования в психологии.* – № 2. – М.: Педагогика, 1981. – С. 53 – 60.

Стаття надійшла до редакції 29.10.2008.

УДК 7.071.2.03

Віктор Самітов, кандидат мистецтвознавства, доцент, докторант
Національної музичної академії України
імені Петра Чайковського, в.о. професора
м. Київ

СТИЛЬ ГРИ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ ЯК САМОВИЗНАЧЕННЯ СВІДОМОСТІ /виконавсько-методологічний аспект розгляду/

У даній статті розглядаються можливі бачення актуальних проблем по відношенню розуміння поняття “стиль”. Розкриті методологічні основи багатовекторного розуміння названої категорії.

Ключові слова: стиль, музично-виконавське мистецтво, живопис, поезія, музичні твори, музикознавець.

Постановка проблеми. Здобутки попередніх надбань щодо поняття і урозуміння категорії “стиль” потребують від практиків та науковців певних виходів на розтлумачення та порозуміння тієї смислової значимості, яку не можна визначити зразу. Даний погляд смислового розкриття понять “стиль виконавця – виконавський стиль” має за мету продовження спорідненості у розробці попередніх наукових пошуків-здобутків цього напрямку, а саме – розробці (паралельно процесуальній “арці” пошукувань Б. Асаф’єва та його послідовників) нових поглядів на вищеназвані поняття-процеси.

Тема заслуговує на увагу як постійно актуальна у зв’язку з тим, що *стиль*, перш за все, явище багатоаспектне, а це (саме воно) означає його процесуально мінливе існування в залежності від тих, наприклад, особистісних і суспільно-історичних обставин, які людина сприймає, відчуває, усвідомлює і під впливом їх дієвості змінюється-формується. А це, природно, змінює її погляди на Всесвіт і саму себе, а, отже, – впливає та змінює “архітектоніку” інтерпретаційних пошукувань-міркувань музиканта-виконавця.

Розглядаючи поняття *стиль*, перш за все, треба звернутись до усвідомлення його корінних етимологічно-суттєвих ознак, а саме:

“Стиль (лат. *stilus*, тут – паличка для письма) – 1) Знаряддя для письма в давнину та за середньовіччя.

2) У літературі та мистецтві – єдність змісту, образної системної художньої форми, що склалася за конкретних суспільно-історичних умов і властива різним історичним періодам і епохам у розвитку літератури й мистецтва. У вузькому значенні стиль – індивідуальна манера, своєрідні, неповторні ідейно-художні особливості творчості митця.

3) У мові – сукупність мовних засобів і прийомів, вибір яких зумовлений змістом, характером і метою висловлювання.

4) Спосіб, прийом, метод роботи.

5) Характерна манера поводитися, говорити, одягатися і т. ін.

6) Старий стиль і новий у літочисленні ...” [4, 791 – 792].

“Паличка для письма” – це, на наш погляд, є знаряддя (сучасне – ручка) для фіксації певних явищ, які потім (при їх аналізі і усвідомленні та узагальненні) створили поняття “стиль”. Тобто, це є усвідомлення певних накопичень життєдіяльності людини, великого, певно, досвіду, що потребував фіксації “паличкою до письма”.

Можливість розгляду даної теми полягає у розкритті специфічного виконавсько-інструментального усвідомлення поняття *стиль*,